

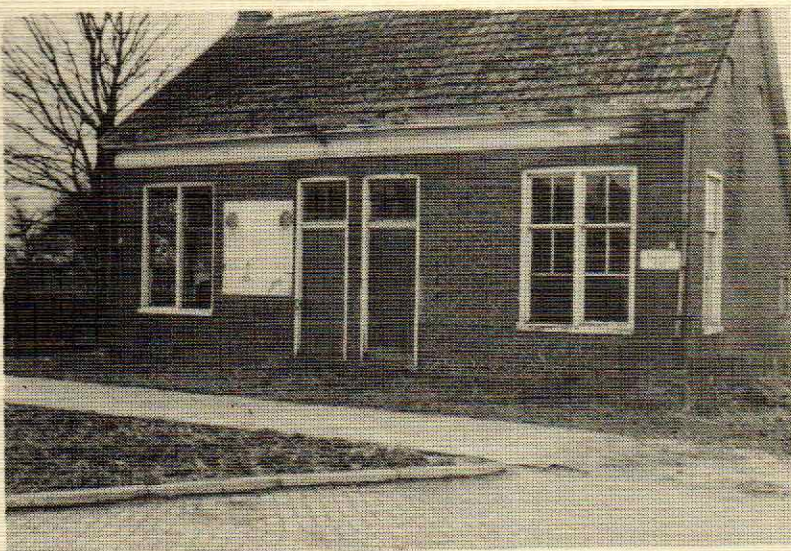

hoe nu verder ?

..... er boven op

of

..... er onder door

eindrapport van een zelfonderzoek naar de leefbaarheid
van een klein drents dorp m.m.v. opbouw drenthe

Eindrapport van een zelfonderzoek
naar de leefbaarheid van een klein Drents dorp
m.m.v. Stichting Opbouw Drenthe

medewerking onderzoek en rapportage:	drs. f.j. wanninkhof, drs. f. wester
typewerk	: fregy woortman-post
ontwerp omslag	: harry jobing
foto's	: jan a. huizinga.

LEEFBAARHEIDSONDERZOEK GASTEREN

INHOUD:

pagina

I. <u>Inleiding</u>	1
Het begrip leefbaar	
Methode van onderzoek	
Voorwaarden voor de uitvoering van een zelf- onderzoek	
Voorlichting aan de bevolking	
II. <u>Basisgegevens</u>	5
Korte historische schets van Gasteren	
Enige statistische bevolkingsgegevens	
III. <u>Aspekten van het dorpsleven</u>	11
De landbouw	
Middenstand	
Recreatie	
Milieu	
Wonen	
Het verenigingsleven	
De Openbare Lagere School	
Onderwijs en vorming voor en na de lagere school	
Voorzieningen t.b.v. het onderwijs	
Verhouding tot het gemeentebestuur	
Het vergelijkingskader met andere dorpen in de omgeving	
IV. <u>De voorwaarden voor leefbaarheid</u>	23
Tenslotte	
<u>Konklusies en aanbevelingen</u>	
<u>Bijlagen:</u> I. Gasteren	
II. De samenstelling van de werkgroepen	

1. Inleiding.

Uit de samenleving Gasteren is bij de Stichting Opbouw Drenthe het verzoek binnengekomen of een onderzoek naar de leefbaarheid van de samenleving Gasteren zou kunnen worden ingesteld. Deze vraag werd ingegeven door een aantal ontwikkelingen binnen en buiten het dorp Gasteren. Genoemd kunnen worden:

- de wijzigingen in de bevolkingssamenstelling, onder meer tot uiting komend in een afname aan het aantal agrariërs en de vestiging van nieuwe bewoners die voor hun bestaan aangewezen zijn op een beroepsuitoefening buiten het dorp en vaak zelfs buiten de gemeente Anloo.
- beperkingen die door de ligging van Gasteren in het stroomdal van de Drentse Aa worden opgelegd
- het streven aan de rijksoverheid de bevolking van Nederland niet over de landelijke gebieden te spreiden, maar konsentratie van bevolking te doen plaats vinden in steden en grotere kernen
- de noodzaak in het provinciale en het gemeentelijke ruimtelijk beleid rekening te houden met bovengenoemde landelijke beleidsvoornemens, hetgeen tot gevolg heeft dat overwegingen op landelijk nivo direkte invloed gaan uitoefenen op de mogelijkheden en de onmogelijkheden op het plaatselijk vlak.

Het begrip leefbaar

Hoewel het begrip leefbaar de laatste jaren veelvuldig wordt gebruikt, blijkt toch dat aan de inhoud van het begrip verschillende betekenissen wordt toegekend. Deze verscheidenheid in uitleg komt tot uiting in de sociaal-wetenschappelijke lektuur; uiteenlopende auteurs hebben zich met het vraagstuk van leefbaarheid bezig gehouden en hun gedachten daarover in brochure of boekvorm het licht doen zien.

Zonder in detail te treden wordt in de literatuur op twee aspecten de nadruk gelegd:

- leefbaarheid wordt gekoppeld aan het voorzieningennivo ter plaatse; aanwezigheid van school, verenigingsruimte, sportvelden, buurtvoorzieningen worden als een indicatie beschouwd: hoe meer aanwezig is des te groter is de leefbaarheid
 - leefbaarheid wordt beschreven in verband met sociale patronen in een samenleving: informele kontakten, verenigingsactiviteiten, vormen van saamhorigheid, acties tot behoud van wat als wezenlijk wordt ervaren, worden als aanwijzingen gezien voor het welzijn.
- Aanhangers van deze zienswijze besteden grote aandacht aan veranderingen die binnen een samenleving optreden en de uitwerking daarvan op de verschillende verbanden.

De twee benaderingswijzen sluiten elkaar niet uit. Voor sociale kontakten zijn vaak ruimtelijke voorzieningen nodig. Ruimtelijke voorzieningen kunnen ontstaan doordat er vraag naar is om bestaande kontakten te versterken.

Methode van onderzoek

Na het afwegen van verschillende mogelijke methoden werd besloten een plaatselijk zelfonderzoek in te stellen.

Schriftelijke of mondelinge enquêtering werd minder geschikt geacht om drie redenen:

- het opstellen van vragenlijsten eist een grondige kennis van een samenleving vooraf,
- de keuze van vragen houdt altijd een beperking in: resultaten van de enquêtering bevredigt de bevolking vaak in geringe mate wanneer het om een breed veld - het reilen en zeilen van een hele samenleving - gaat.
- voorbereiding van een enquête vereist veel tijd en geld. De discussie over het vinden van middelen zou op zich zelf reeds van langere duur zijn dan de aanvragers wensten.

Na overleg met de aanvragers werd voorkeur uitgesproken voor het instellen van een zelfonderzoek. Van deze methode, waarbij vertegenwoordigers uit de bevolking zelf het materiaal voor het onderzoek aandragen is vooral gebruik gemaakt met als doel, het verwerven van inzicht in de wensen, de verlangens en de behoeften op onderscheidene terreinen die bij de lokale bevolking leven.

Het grote voordeel van de methode van zelfonderzoek is dat velen zich over de ontwikkelingen in de samenleving kunnen uitspreken, dat de gespreksvorm ruime mogelijkheden laat om niet begrepen vragen te verduidelijken of te veranderen en voorst dat deelnemers kunnen aangeven wat ze belangrijk of onbelangrijk vinden.

Voorwaarden voor de uitvoering van een zelfonderzoek

De belangrijkste voorwaarden om op de geschetste wijze een onderzoek uit te voeren zijn:

- de bevolking moet ermee instemmen
- de gemeente dient bereid te zijn medewerking te verlenen
- er moet overeenstemming bestaan over het doel van het onderzoek
- ingestemd moet worden met een aantal spelregels
- het geheel moet zich binnen een duidelijk afgebakend tijdsbestek afspelen.

De eerste voorwaarde is Zonder meer duidelijk. Wanneer de deelnemers de aktiviteit niet dragen, is een verder resultaat bij voorbaat uitgesloten.

Medewerking van de gemeente is noodzakelijk omdat voorafgaande aan de onderzoeksgroepen een inventarisatie moet plaats vinden die kort samengevat "het verleden en heden van Gasteren" genoemd zou kunnen worden. Allerlei gegevens bevinden zich op de gemeentesekretarie.

Over het doel van onderzoek zal vooraf overeenstemming moeten bestaan, omdat anders halverwege of aan het einde van de werkzaamheden teleurstelling bij de deelnemers gaat ontstaan.

In overleg zal uitgewerkt moeten worden welke inhoud aan leefbaarheid wordt gegeven en hoe dit begrip bespreekbaar gemaakt kan worden.

Vooraf dienen een aantal spelregels te worden aanvaard. Dit geldt zowel voor de samenstelling van de groepen (wat wordt verstaan onder een representatieve groep) als voor de onderwerpen die in behandeling zullen worden genomen. Tenslotte moet het geheel binnen een redelijk tijdsbestek tot uitvoering worden gebracht, belangrijk omdat de deelnemers vooraf moeten weten wat aan tijd van ze geleverd wordt.

Voorlichting aan de bevolking

Om tot een voorlichting aan de bevolking te komen werd een avond belegd waarop de overwegingen die tot het initiatief hadden geleid nader uiteen werden gezet.

De bewuste avond werd na ruime publiciteit vanwege de Commissie Dorpsbelangen Gasteren op 2 juni belegd. Ruim 50 bewoners gaven aan de oproep gehoor.

Over de volgende voorstellen werd overeenstemming bereikt:

1. De doelstelling van het onderzoek werd als volgt omschreven:
De samenleving van Gasteren is een prettige leefgemeenschap gebleven, ondanks de vele veranderingen op sociaal, cultureel en economisch terrein.
De huidige bevolking wil deze toestand handhaven en alles in het werk stellen om daaraan mede te werken.
2. Ter ondersteuning van dit doel zal een onderzoek worden ingesteld waarbij de plaatselijke bewoners zoveel mogelijk een bijdrage zullen leveren. Door het instellen van een plaatselijk zelfonderzoek zullen groepsgewijze een aantal belangrijke punten die op de samenleving betrekking hebben worden besproken.
3. De onderzoeksgroepen zullen representatief moeten zijn, d.w.z. aandacht zal moeten worden besteed aan aanwezigheid van
 - mannen zowel als vrouwen - jongeren en ouderen
 - georganiseerden en niet georganiseerden
 - autochtonen en "nieuwkomers"
 - kenners van lokale verhoudingen en personen die zicht hebben op de plaats Gasteren in een breder veld.
4. Voor het werk in de onderzoeksgroepen van start gaat dient er een schriftelijke informatie te worden opgesteld, waardoor alle deelnemers op gelijke wijze van basismateriaal worden voorzien.

Deze schriftelijke informatie heeft betrekking op:

- enkele aspecten van de historische ontwikkeling van Gasteren
- gegevens die zicht geven op het huidige functioneren van Gasteren
- de door overheden vastgestelde ontwikkelingsvisies voor het dorp Gasteren.

5. Inventarisatie is nodig op de volgende onderdelen:

- instellingen en voorzieningen in Gasteren. Belangrijke instellingen die buiten het dorp gevestigd zijn, maar hun activiteiten ook in Gasteren doen plaats vinden.
- het verenigingsleven, met daarbij optredende veranderingen gedurende de laatste 25 jaar
- andere activiteiten door en voor de bevolking van Gasteren georganiseerd, die meer dan een eenmalig karakter hebben
- eenmalige manifestaties - door wie, voor wie?

6. De gedachten gaan voorlopig uit naar drie onderzoeksgroepen, die als volgt zouden kunnen worden genoemd:

- 1) landbouw, milieu, recreatie
- 2) sociale verhoudingen en sociale voorzieningen
- 3) verenigingsleven

De omvang van de groepen zou maximaal 16 personen moeten bedragen, als vergaderfrequentie wordt 5 maal per groep gedacht.

7. Voorgesteld wordt de huidige overleggroep op te laten treden als centraal contactpunt voor het onderzoek. Zonodig kan deze groep tussentijds vergaderen.

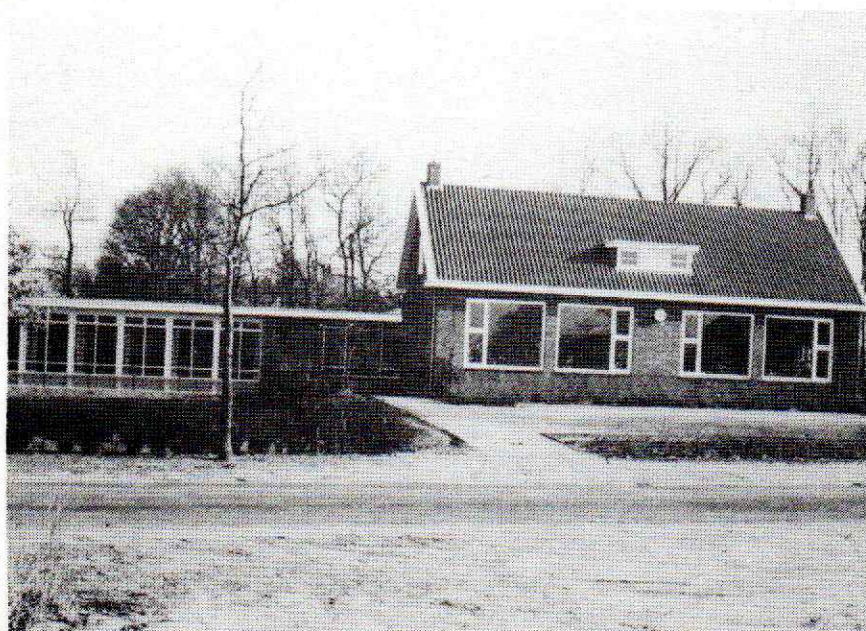
8. Door de Stichting Opbouw Drenthe zullen de volgende werkzaamheden worden verricht:

- gespreksleiding groepen
- verslaglegging
- verzamelen basismateriaal
- verzorging eindrapport
- eventueel: tussentijds materiaal of informatie-verzameling ten dienste van het onderzoek.

In september 1976 gingen twee groepen van start. De werkgroepen behandelden: landbouw, milieu, recreatie en wonen en sociale verhoudingen en voorzieningen.

DE MAXIMUMSNELHEID OM BINNEN TE KOMEN.

DORPSHUIS EN LAGERE SCHOOL EEN BITTERE NOODZAAK
VOOR EEN GOEDE LEEFBAARHEID

II. Basisgegevens.

Korte historische schets van Gasteren

Zoals de naam Gasteren (Gas, Gees, Gaast betekent zand) aangeeft, is er sprake van een zanddorp. Door zijn ligging is het nooit tot een dorp met een volledig voorzieningsniveau uitgegroeid: het is een bijdorp van Anloo, dat van oudere datum is. In deze plaats werd een kerk gebouwd, terwijl verschillende ambachtelijke bedrijven zich ontwikkelden naast de boerderijen.

Gasteren wijkt niet af van typische brinkdorpen. Het is gelegen nabij een stroom, landbouw kon worden uitgeoefend op de hoge gronden (de es), weidelanden in het beekdal maakten veeteelt mogelijk. Daarop aansluitend waren woeste gronden, waaronder heidevelden, die in het verleden een rol vervulden voor bescheiden schapenhouderij. Door de eeuwen was landbouw de enige vorm van bestaan. De marke van Gasteren - het gebied in eigendom van boeren - bedroeg ongeveer 700 ha. Deze betrekkelijk kleine oppervlakte stelde duidelijk grenzen aan het aantal gezinnen, dat emplooi kon vinden in de landbouw. Het aantal bedrijven heeft in de jaren dertig in deze eeuw een maksimum van 40 à 50 bereikt. Sindsdien is er vermindering opgetreden tot omstreeks 20.

De grote betekenis van de landbouw komt ook tot uiting in het voortbestaan van de marke van Gasteren.

Boermarken hebben in het gehele zandgebied van Oost-Nederland een functie vervuld. Het is een stelsel van rechten en plichten van eigengeërfde boeren, met een zelfbestuur van deze boeren.

Belangrijk was in de periode van de late middeleeuwen tot de Napoleontische tijd de verdeling van o.a. weiderechten: het recht tot het laten grazen van paarden, schapen en runderen.

Regelingen op dit punt waren noodzakelijk, omdat slechts de esgronden partikulier eigendom van de boeren waren; weidelanden en woeste grond waren gemeenschappelijk.

Na het Franse bewind omstreeks het midden van de vorige eeuw werd het markebezit over de boeren verdeeld. Achtergrond van deze maatregel was de overweging bij de centrale overheid om tot registratie van eigendommen te komen; een voorwaarde voor de heffing van belastingen.

Hoewel deze van "bovenaf" opgelegde maatregel in Gasteren tot uitvoering kwam, betekende het niet een verdringing van de Boermarke als organisatie. Aan gemeenschapsbezit bleef weinig over: de brink werd niet verdeeld, wegen bleven in eigendom van de marke, het beheer van het jachtveld werd niet uit handen gegeven.

Ook nu zijn de markegenoten eigengeërfde boeren, die een bepaald belang, uitgedrukt in waardelen, in de marke hebben. De zaken worden geregeld door volmachten, waarvan er één permanent in functie blijft, terwijl de andere volmachten jaarlijks aftreden. Het instituut van de boermarke heeft in belangrijke mate het gezicht van de Drentse zanddorpen bepaald; doordat iedere eigengeërfde boer enige malen in zijn leven een sterke verantwoordelijkheid voor de gemeenschap te dragen kreeg, ontstonden er geen grote machtsverschillen.

De boermarke in Gasteren treedt niet op de voorgrond. Weinig is echter tot stand gebracht zonder een rechtstreekse inbreng van de boermarke.

Ook nu worden landbouwwegen onderhouden. Vroeger werden daarvoor de boeren bijeengeroepen, thans heeft men de beschikking over machines, eigendom van de boermarke, die in twee schuren, van de landbouwvereniging zijn gestald. De boermarke heeft de stoot gegeven tot de stichting van de landbouwvereniging. Voor de instandhouding van de school werden indertijd twee woningen gebouwd en twee kinderrijke gezinnen aangetrokken. Voor het dorps huis werd een belangrijke bijdrage gegeven, het sportveld ligt op markegrond. Wanneer van gemeentewege iets moet worden gedaan, dan treedt de boermarke in veel gevallen als gesprekspartner op.

Enkele kenmerken zijn in stand gebleven. Markegenoten zijn uitsluitend mannen. Taken liggen altijd binnen de eigen agrarische gemeenschap. Het is geen vereniging met leden of donateurs; vergaderingen zijn alleen toegankelijk voor bezitters van waardelen (door vererving kunnen waardelen in eigendom zijn van burgers, of van bijvoorbeeld een gemeentebestuur, dat een waardeel koopt).

Aangetekend moet worden dat de betekenis van waardelen in Gasteren aanzienlijk geringer is dan in sommige andere dorpen.

Waardelen hebben in tegenstelling tot elders geen geldelijke waarde. Het huidige Gasteren is een agrarische dorp gebleven. Hoewel de "burgertrekjes" onmiskenbaar zijn. Twee oorzaken kunnen daarvoor worden aangewezen: vermindering van boerenbedrijven door sanering en ruilverkaveling en de bouw van woningen voor gezinnen, waarvan de gezinshoofden elders een beroep uitoefenen.

Aan de ruilverkaveling, in een veel groter gebied dan alleen Gasteren is een vrijwillige kavelruil voorafgegaan. Die kavelruil bracht geen verandering in het aantal bedrijven.

Enige statistische bevolkingsgegevens

Per 1 januari 1976 bedroeg de totale bevolking van het dorp Gasteren 386 personen; in 1971 nog 295 inwoners.

De leeftijdsopbouw van de bevolking zag er per 26 augustus 1976 als volgt uit:

leeftijd	mannen	vrouwen	totaal
0 - 14 jaar	38 (18%)	32 (17%)	70 (18%)
15 - 39 jaar	81 (38%)	69 (37%)	150 (38%)
40 - 64 jaar	60 (28%)	53 (29%)	113 (28%)
65 jaar en ouder	34 (16%)	31 (17%)	65 (16%)
Totaal	213 (100%)	185 (100%)	398 (100%)

Als we deze gegevens vergelijken met de bevolkingsopbouw van de gehele provincie Drenthe per 1 januari 1973, dan blijkt een klein verschil:

0 - 14 jaar	23,1 %
15 - 39 jaar	35,9 %
40 - 64 jaar	25,6 %
65 jaar en ouder	10,4 %
totaal	100 %
	=====

Het aantal jongeren is in Gasteren verhoudingsgewijs kleiner dan gemiddeld over de gehele provincie, terwijl het percentage ouderen iets groter is.

De herkomst van de huidige bevolking

Van de 125 in Gasteren woonachtige gezinshoofden is ongeveer de helft, nl. 66, uit Gasteren zelf afkomstig. De rest komt uit de volgende provincies:

provincie Drenthe	37 (waarvan 4 uit de gem. Anloo)
Groningen/Friesland	8
Noord-Holland	6
Zuid-Holland	4
Gelderland	1
Utrecht	1
Noord-Brabant	1
Limburg	1
	59

Deze cijfers geven natuurlijk geen eksakte afspiegeling van de gehele Gasterense bevolking, ze betreffen immers alleen de gezinshoofden. Toch mogen we aannemen, dat ze een indicatie geven.

De woonduur

Uit het volgende tabelletje blijkt, hoe lang de huidige gezinshoofden in hun huis wonen:

31 jaar of langer	25 (20%)
21 - 30 jaar	18 (14%)
11 - 20 jaar	19 (15%)
10 jaar of korter	63 (51%)
	125 (100%)

Het zijn vooral de Gastenaren zelf en personen, afkomstig uit de provincie Drenthe, die reeds langere tijd in hun huis wonen. Van de gezinnen, die zich in de loop van de tijd in Gasteren vestigden, stamt het overgrote deel uit de provincie Drenthe. Hoewel er altijd wel gezinnen vanuit de provincie kwamen binnendruppelen, heeft de meerderheid zich na 1970 in Gasteren gevestigd. De gezinnen, die uit de rest van het land afkomstig zijn, hebben zich allen - op één na - na 1970 in Gasteren gevestigd.

Het woningbestand

Het aantal woningen bedroeg in augustus 1976: 126.

De ouderdom van de woningen valt af te lezen uit onderstaande tabel:

<u>Bouwjaar:</u> 1940 of eerder	64
1941 - 1950	2
1951 - 1960	13
1961 - 1970	11
1971 - heden	36
	126 woningen

Hoeveel personen er zoal in de verschillende woningen zijn gehuisvest, blijkt uit het volgende:

<u>aantal bewoners per woning:</u>	<u>frekwentie:</u>
0	5 (tweede woning, vakantie-woning)
1	8
2	38
3	26
4	33
5	9
6 (of meer)	7
	126

De gemiddelde woningbezetting - dit is het gemiddeld aantal personen per woning - bedraagt 3,06 personen per woning.

Ter vergelijking: in 1974 bedroeg de gemiddelde woningbezetting in:

Gasteren	3,08 personen per woning
Schipborg	3,00 " " "
Anloo	3,00 " " "
Anderen	3,00 " " "
Annen	2,99 " " "
Exet	3,02 " " "

Kortom: In Gasteren is de gemiddelde woningbezetting het hoogste in vergelijking met de andere zanddorpen van de gemeente Anloo.

Migratie

Van elders naar Gasteren

	<u>huishoudens</u>	<u>alleenstaanden</u>
1960 - 1964	11	7
1965 - 1970	13	13
1971 - 1976	52	13
totaal	76	33

In bovenstaand overzicht is de eerste periode een jaar korter dan bij de andere twee. De verhoudingsgewijs sterke toename in de laatste periode is veroorzaakt door het gereedkomen van een serie nieuwe woningen (plan Gagels).

Schoolbevolking

De openbare lagere school te Gasteren telde op 16 mei 1976: 24 leerlingen. Dit is nagenoeg de hele schoolbevolking: slechts één gezin zendt de kinderen naar een school voor bijzonder onderwijs in Zuidlaren, terwijl géén kinderen uit Gasteren buitengewoon onderwijs genieten.

III. Aspekten van het dorpsleven.

De landbouw

De landbouw is van oudsher de voornaamste bron van bestaan in Gasteren. Als bedrijfsvoering werd nagenoeg uitsluitend het gemengde bedrijf aangetroffen: vee was voorwaarde voor akkerbouw, omdat tot het einde van de vorige eeuw natuurmest het enige grondverbeteringsmiddel was. De boerderijen waren betrekkelijk klein, hoewel verschillen niet ontbraken. Het aantal paarden was meestal een aanwijzing voor bedrijfsgrootte en sociale positie; grondbewerkers zonder paarden ontvingen hulp van paardeboeren, vroeger vooral in ruil voor arbeid.

De ligging van de boerderijen was gekonsentreerd: de kavels lagen her en der op essen en weidegebied verspreid, soms op vrij grote afstand van de bedrijfsgebouwen. De omvang van de kavels was daarbij klein, te klein voor mechanische bewerking, zoals die in deze eeuw tot ontwikkeling kwam.

Na de tweede wereldoorlog werd de verkaveling een ernstig probleem omdat ontsluiting en ontwatering eveneens te wensen overlieten.

Er werden wegen gezocht om tot een oplossing te komen.

In 1964 werd met de voorbereidingen tot een ruilverkaveling gestart.

Dit plan omvatte een veel groter gebied dan Gasteren en omgeving: het betrof de gehele gemeente Anloo met uitzondering van Schipborg, omdat groot grondbezit daar herverkaveling overbodig maakte.

Binnen het grote ruilverkavelingsplan nam de boermarke van Gasteren een eigen initiatief tot vrijwillige kavelruil.

Voor een aantal agrariërs werd in deze tijd bedrijfsbeëindiging mogelijk door saneringsbijdragen.

Landelijke saneringsregelingen voor bedrijfsbeëindiging stelden de boeren die hun bedrijf staakten in staat ter plekke te blijven wonen. Het resultaat van de rationalisatie van de landbouw in Gasteren heeft geleid tot ongeveer 20 boerderijen. Daarmede is de daling van bedrijven niet tot stilstand gekomen: bij ongeveer 10 boerderijen met een gemiddelde bedrijfsoppervlakte van ± 30 hectare zal een evenwichtstoestand zijn ingetreden.

Bij het voorgaande moet worden aangetekend dat een intensivering van landbouw of een specialisatie van bedrijven in Gasteren niet aanslaat bij de agrarische beroepsbevolking. Specialisatie - intensieve varkenshouderij - komt maar op één bedrijf voor.

Nog voorhanden kennis van een voorgaande periode, toen de teelt van pootaardappelen een belangrijke bron van inkomsten vormde, geeft op dit ogenblik geen perspectief, omdat andere gebieden in Nederland voor deze produktie beter geschikt zijn.

Ook de ideeën over alternatieve landbouwmethoden, zoals de biologisch-dynamische en andere vormen van niet traditionele kweek- en teelwijzen slaan in Gasteren niet aan: door opleiding en ervaring sluiten arbeidsmethoden niet aan op de huidige bedrijfsvoering van de boeren.

Waren internationale en nationale factoren een reden voor ingrijpende wijzigingen in de plaatselijke landbouwverhoudingen, een andere werd gevormd door een provinciale maatregel.

In het streven tot behoud van oude cultuur en natuurlandschappen kwam ook het stroomdal Drentse Aa in het geding. Deze stroom vormt reeds eeuwen de begrenzing van de marke van Gasteren. Het stroomdal was een weidegebied dat veel van zijn oorspronkelijke karakter behouden had.

Moderne bedrijfsmethoden betekenden een aanslag op de oude vegetatie: met name toepassing van kunstmestgiften betekenden een verandering in de gras- en kruidenvegetatie.

Om dit gebied veilig te stellen besloot de provinciale overheid het gehele stroomdal tot beschermd gebied te verklaren, waarbij behoud van het aanwezige op de voorgrond stond. Om dit te verwezenlijken werden twee middelen gehanteerd: het afsluiten van beheersovereenkomsten met pachters van de gronden en de aankoop van terreinen, die vervolgens onder het beheer van o.a. Staatsbosbeheer werden geplaatst.

Het effect van deze handelingen was opnieuw een inperking van beschikbare kultuurgrond.

Het beleid ten aanzien van het stroomdal Drentse Aa heeft in Gasteren veel discussie veroorzaakt. Nu de gevolgen van de maatregelen zijn te overzien, wordt met de gevolgde procedure en de schadeuitkeringen ingestemd, zij het dat achteraf een voorkeur voor beheersovereenkomsten kan worden bespeurd boven de verkoop van land. Hierbij speelt een rol dat de betaalde prijs van gronden indertijd als redelijk werd gezien; maar nu door de inflatie als veel te laag wordt ervaren.

In het algemeen kan worden gesteld dat de agrarische bevolking niet door de ontwikkelingen werd overvallen, mentaal was men op de maatregelen voorbereid en passende beslissingen werden genomen. De mening heerst in Gasteren dat voor de instandhouding van het karakter van Gasteren handhaving van een tiental boerderijen met bijbehorende bedrijfsvoering noodzakelijk is, daarbij ervan uitgaande dat de burgerbebouwing niet in snel tempo met grote aantallen zal worden uitgebreid.

De wijzigingen op het agrarische terrein zijn ook van invloed geweest op de boermarke. In een tijdperk dat landbouw nagenoeg de enige vorm van bedrijfsuitoefening was bestond er slechts dit ene instituut dat rechten en plichten van eigengeërfde boeren regelde. De afbrokkeling van de invloed van de boermarke over de laatste 150 jaar werd versneld door de afname van het aantal actieve agrariërs.

Door een toename van "burgers" in de samenleving dreigde de invloedsverhouding te worden scheef getrokken.

Dat zulks niet is opgetreden is te danken aan een geleidelijke overdracht van invloed aan andere instituten: de boermarke behield de functie van versterken van plaatselijke initiatieven, vooral in materiële zin.

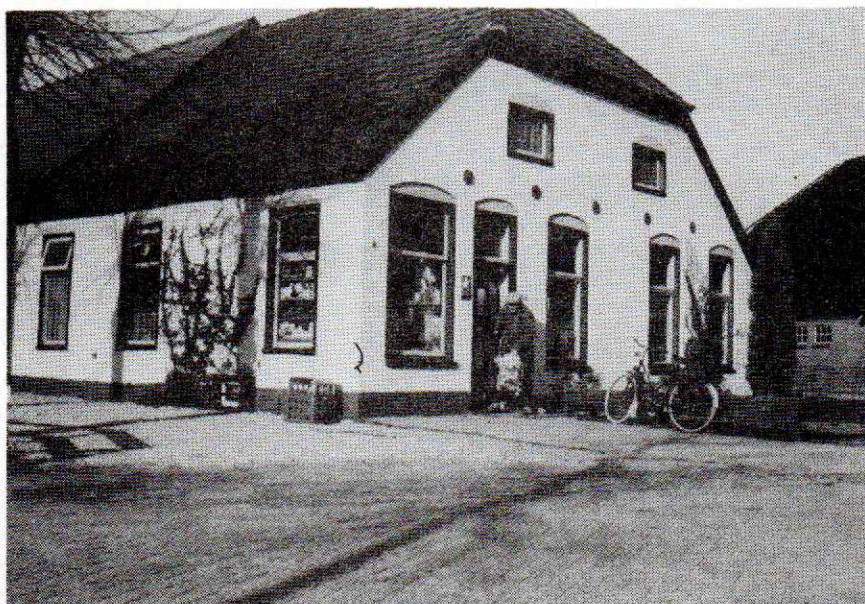
De brink werd als gemeenschapsbezit behouden en beheerd, voor het dorpshuis werd een belangrijke bijdrage verstrekt, om de school in stand te houden werden twee huizen gebouwd en kinderrijke gezinnen aangetrokken, het sportveld werd op boermarkegrond aangelegd. Ook voor het "algemeen belang" werden offers gebracht: in het stroomdal Drentse Aa werd een deel van de grond aan het Staatsbosbeheer verkocht, een perceel grond nabij het hunebed werd als parkeerruimte overgedragen.

Een actieve rol van de boeren in de boermarke is van belang omdat de boermarke de heffing aan het landbouwschap betaalt. Ook kunnen agrariërs gebruik maken van het machinepark dat met middelen van de boermarke werd aangeschaft.

De boermarke nam het initiatief tot stichting van de Landbouwvereniging die zich vooral bezig houdt met de levering van kunstmest. Vroeger was de afzet van brandstoffen een belangrijke functie.

NATUURBEHOUD EN LANDBOUW BEST MOGELIJK!

DE GEMAKSWINKEL VOOR DE NOODZAKELIJKE LEVENSBEHOEFTE
EN VOOR SOCIALE KONTAKTEN

De boermarke is voor de burger in Gasteren nauwelijks een organisatie die leeft. De nauwe binding aan de agrarische sfeer is daar een voorname oorzaak van. Voor nieuwkomers in Gasteren is het begrip boermarke een historisch gegeven, een overblijfsel uit een afgesloten periode.

Daardoor wordt dit instituut in zekere mate miskend: ook nu blijft de boermarke een rol spelen, zij het op de achtergrond.

Middenstand

In de dertiger jaren telde Gasteren een reeks van middenstandsvoorzieningen. Bakker, kruidenier, manufakturiers, schoenmaker, klompenmaker en hoefsmid werden aangetroffen, daarnaast een schildersbedrijf en een timmerbedrijf.

Veel eerder, rond de eeuwwisseling, had het dorp zelfs een bescheiden zuivelfabriek.

Een deel van de middenstandsbedrijven zijn ook nu nog gehandhaafd zij het in gewijzigde vorm. Uit Anloo komt een rijdende melkboer, een bakker verkoopt naast broodprodukten een kleine sortering levensmiddelen. Voor kruidenierswaren neemt een winkelier uit Anloo eens per week bestellingen op. De schoenmaker en het timmerbedrijf hebben zich gehandhaafd, de plaatselijke smid is tevens loodgieter. Voorts moeten genoemd worden een loonbedrijf en een transportbedrijf. Het laatste had paardevrachten tot 1943, nu heeft dit familiebedrijf zes vrachtauto's.

Gasteren heeft ook een industrie gekend. Tot 1960 werden in een verbouwde schuur gasbranders gemaakt. Door de sterke groei van het bedrijf werd overplaatsing onvermijdelijk. De fabriek is nu gevestigd in Assen. Verschillende werknemers uit Gasteren zijn de onderneming trouw gebleven.

Deze opsomming geeft een onvoldoende beeld van de bedrijvigheid in het dorp.

De invloed van grotere centra op het koopgedrag is groot. De meeste huishoudens in Gasteren beschikken over een auto - de afstand tot het winkelcentrum in Assen is klein. Tendele gaat men voor het doen van de inkopen ook naar Zuidlaren.

Het geleidelijk achteruitgaan van het plaatselijke winkelapparaat wordt wel betreurd, doch niet als een bezwaar ervaren. Als uitzondering worden ouderen genoemd, die niet over nauwe banden met de Gasterense bevolking beschikken en zich daardoor ekstra inspanning of kosten moeten getroosten om elders te winkelen.

Nieuwe vestigingen in de middenstandssektor worden niet verwacht. Aangetekend moet worden dat enige jaren geleden een antiekhandel naar Gasteren kwam, na eerst een overeenkomstig bedrijf in Assen te hebben gehad. Als plaats van vestiging voldoet het dorp uitstekend, de grote boerderij die als bedrijfspand wordt gebruikt leent zich goed voor de verkoop van antiek.

Als middenstandsbedrijf kan ook het plaatselijke café worden aangemerkt. Het vervult een functie voor dorpeling en toerist. Van een typisch dorpscafé dat vergroeid is met de samenleving kan moeilijk worden gesproken. Daarbij heeft de wisseling van eigenaar/pachter - wat in de laatste twintig jaar enkele keren gebeurde - gespeeld.

De huidige bevolking van Gasteren zou graag het voorzieningen-peil in de middenstandssector willen behouden zoals het nu is. Men komt er echter eerlijk voor uit dat de plaatselijke winkels eerder als aanvulling op aankopen elders wordt gezien, dan als voornaamste bron voor aankopen.

Recreatie

De situering van Gasteren in een landschappelijk fraaie omgeving heeft ertoe bijgedragen dat grote groepen toeristen de omgeving van het dorp bezoeken.

Gasteren zelf ligt in beperkte mate binnen de bezoekersstroom, de grote trek is naar het geaksentueerde terrein nabij het stroomdal.

De bezoekers zijn vooral dagrekreanten. De voorzieningen voor deze groep zijn bewust beperkt gebleven tot een parkeerterrein, de aanleg van wandelpaden en het plaatsen van banken en picknicktafels. De behoefte van Gasteren om deel te hebben aan de toeristenstromen ontbreekt, er bestaat geen enkel verlangen naar vestiging van verkooppunten voor produkten als ijs of patat, of het stichten van een speeltuin of hertenkamp.

Over het algemeen ondervindt de bevolking weinig last van de dagrekreanten. Dit komt doordat de hoofdstroom van het toeristenverkeer in noord-zuid richting gaat en in veel mindere mate van oost naar west. Wel wordt een grote trek bespeurd naar het café/pannekoekhuis en de antiekboerderij. Vele plaatselijke bewoners waarderen deze ontwikkeling als positief, het wordt als gezellig en levendig ervaren. Wel worden bezwaren geuit tegen de hoge snelheid waarmee auto's het dorp binnenkomen.

Verblijfsrecreatie in de vorm van campings, pensions of andere vakantieverblijven zijn niet tot ontwikkeling gekomen, behoudens de aanwezigheid van één klein pension. Met dit feit is de bevolking ingenomen, de zeer grote drukte in dorpen in de direkte omgeving, zoals Schipborg en Zeegse werken meer afschrikkend dan stimulerend.

Het wegennet wordt voor auto's als voldoende beschouwd voor lokale bewoners en toeristen.

Voor fietsers bestaat behoefte aan een fietspad naar Annen.

Te voet is het gebied goed ontsloten. Gasteren is op zondagen niet met openbaar vervoer te bereiken, door de week doet er 5x per dag een bus op de route Assen-Annen het dorp aan.

Milieu

Oude en nieuwe bewoners van Gasteren zijn erop gesteld het landschappelijk aantrekkelijk gebied om het dorp in stand te houden. Niet op alle punten wordt aan de wensen van de bewoners tegemoet gekomen.

De grote veenplas die dicht bij het dorp is gelegen wordt door onbekenden als vuilstortplaats gebruikt. Er is een andere kritiek op deze plas: het beheer laat te wensen over, waardoor een sterke plantengroei met opslag van bomen en struiken is ontstaan. Een grotere oppervlakte water wordt door de bevolking - vooral de sportvisser - op prijs gesteld.

Een streven vanuit de samenleving om in het kader van de ruilverkaveling een perceel te ontgronden, en zodoende te komen tot een grote vijver is door de provinciale overheid verhinderd. Als motief werd aangevoerd dat het landschap in het grensgebied van het stroomdal te sterk zou worden veranderd.

Verontrusting is onder de bevolking ontstaan over geruchten om atoomafval in de direkte omgeving van het dorp in de grond op te slaan. Betreurd wordt dat deze nationale aangelegenheid buiten de bevolking om wordt gespeeld.

Niet alleen in de wellicht uitzonderlijke situatie van het eventuele storten van atoomafval wordt de bevolking in het ongewisse gelaten, in mindere mate bestaat er onzekerheid over de openstelling van terreinen in het stroomdal. Onvolledig inzicht bestaat bijvoorbeeld over de mogelijkheden van de graslanden: mogen schapen wel en paarden er niet grazen.

De laatste vraag is van bijzondere betekenis voor nieuwkomers en burgers in Gasteren die wel een paard bezitten of zouden willen aanschaffen, maar die niet de beschikking hebben over land.

Door de Gasterse bevolking zal het op prijs worden gesteld in organisatorische of inhoudelijke zin te worden betrokken bij milieuzaken in de direkte omgeving van het dorp - de bereidheid om zaken zelf ter hand te nemen in het belang van het dorp is aanwezig.

Wonen

De mooie ligging, de rust, de betrekkelijk korte afstand tot grotere centra en de prettige instelling van de bevolking hebben er toe bijgedragen dat de bevolking sterk aan de plaats gebonden is. Het uiterlijke aanzien van het dorp getuigt hiervan: het woningbestand is op een enkele uitzondering na in goede staat van onderhoud. Panden die in aanmerking komen voor sanering of renovatie zijn er nauwelijks. Karakteristieke panden zijn in handen van partikulieren.

Onderkend wordt dat het karakter van het dorp slechts behouden kan blijven wanneer slechts een kleine uitbreiding van het woningbestand wordt toegestaan.

Met één uitzondering is de ontwikkeling van Gasteren een zeer geleidelijke geweest: ongeveer een halve eeuw geleden werden enkele woningwetwoningen gebouwd, enige vervangende woningbouw vond regelmatig plaats, waardoor echte historische monumenten in het dorp ontbreken. Gesaneerde boeren bleven veelal in het dorp wonen, "uitwendig" lijkt Gasteren agrarischer dan het is. Genoemde uitzondering vond plaats in het begin van de 70-er jaren. Een aannemer bouwde toen voor de "vrije markt" zestien woningen: het plan Gagels.

In deze huizen hebben zich overwegend bewoners gevestigd die geen historische banden met de samenleving hadden.

Voor aparte categorieën uit de bevolking zijn geen speciale woningen gebouwd, huizen voor bejaarden en alleenstaanden ontbreken dan ook.

Oudere echtparen vonden wel aangepast onderdak in de kleinere woningen in het plan "Gagels", grotere boerderijen werden voorts soms gesplitst voor ouders en volwassen kinderen.

Het ongescheiden onder één dak wonen behoort nagenoeg tot het verleden.

Hoewel de woningen aan de "Gagels" voor gezinnen van kleine omvang geschikt zijn, kleven er aan dit huizentype bezwaren voor huishoudens die meer ruimte wensen. Uitbreidingsmogelijkheden ter plaatse zijn zeer gering. Dit heeft tot gevolg gehad dat enkele bewoners een andere plaats in Gasteren zochten om te kunnen bouwen.

In het gevoerde vooroverleg over het ontwerp-bestemmingsplan wordt in deze behoefte voorzien. Op de plankkaart zijn circa 20 woningen geprojecteerd. De wens van de bevolking is om naast vier woning-wetwoningen, die door de gemeente kunnen worden gebouwd, de gronden voor vrijstaande woningen aan partikulieren uit te geven. Het heeft algemene instemming om de genoemde procedure zoals die bij de "Gagels" is gevoerd - wie koopt wordt inwoner van Gasteren - niet te herhalen. Met het beleid van de provinciale overheid alleen gezinnen toe te laten die binding met het dorp hebben, kan dan ook worden ingestemd.

Weinig inzicht bestaat hoe de uitgifte van gronden zal plaats vinden, en op welke manier de prijs van de grond wordt bepaald. Duidelijk blijkt dat een grote betrokkenheid van de bevolking op dit punt bestaat. Voorlichting van de kant van de lokale overheid zal op hoge prijs worden gesteld.

Reeds eerder werd het afwijkende karakter van Gasteren in vergelijking met bijvoorbeeld Schipborg aan de orde gesteld, met name ten aanzien van de rekreatieve functie.

Dit komt ook tot uiting in het kleine aantal niet-permanente woningen bestemd als rekreatiewoning - in totaal vijf.

Het bestemmingsplan opent geen mogelijkheden tot uitbreiding. De bevolking heeft daarmee geen vrede.

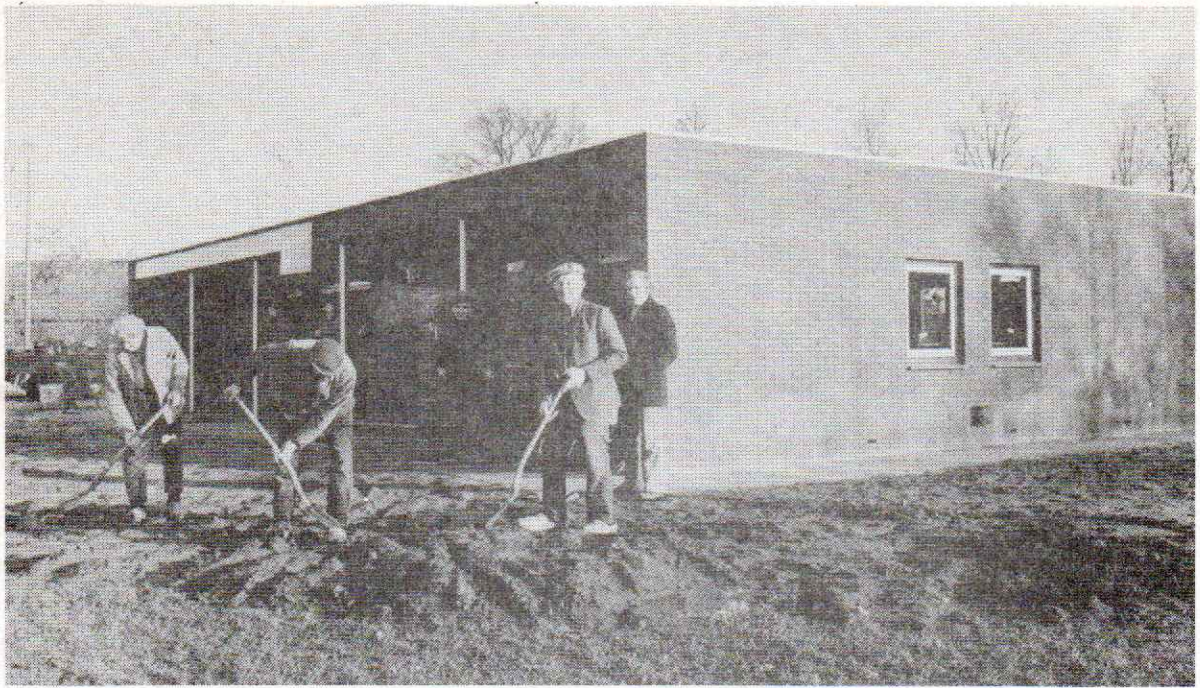
De bevolking van Gasteren spreekt zich niet uit voor een volledige bevrozing van het woningbestand. Ook in de toekomst zou men zoveel perspectief willen houden dat de gemeenschap in zijn functi-
neren niet wordt aangetast.

Het verenigingsleven

Bovengenoemd functioneren van de samenleving houdt nauw verband met twee vormen van menselijk contact: informele mogelijkheden van ontmoeting op grond van noodzaak of wederkerige belangstelling en de meer formele kontakten die uit de eerste zijn voortgekomen in de vorm van verenigingen, commissies, clubs enz.

Gasteren heeft de volgende organisaties:

- Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen, afd. Gasteren, 70 leden
- Toneelvereniging Amicitia, 15 leden
- Korfbalvereniging "De Nieuwvogels", 60 leden (één vereniging, leden
- Gymnastiekvereniging, 90 leden soms lid van beide onderdelen)
- IJsklub "Wintervreugd", 125 leden (nagenoeg alle gezinnen)
- Bejaardensociëteit, 30 leden
- Jagersvereniging, 7 leden (twee leden buiten Gasteren)
- Hengelsport (94 leden)
- Drents Landbouwschap/Landbouwvereniging, + 70 leden (beide organisaties overlappen elkaar)
- Biljartklub, + 12 leden
- "Beter Bewegen", + 20 leden.

EEN BUNDELING VAN KRACHTEN VOOR HET VERENIGINGSLEVEN

(foto drechts-groningse pers)

ONTSPANNING ? MISSCHIEN INSPANNING?

Het beeld van de plaatselijke aktiviteit is met het bovenstaande overzicht niet volledig: er bestaat een kommissie die te vergelijken is met een vereniging voor volksvermaken met als taak het organiseren van zomerfeesten.

De Oranjevereniging werd enige jaren geleden opgeheven.

Aktiviteiten op Koninginnedag worden thans georganiseerd door de Kommissie Dorpsbelangen.

Wanneer het verenigingsleven nader bekeken wordt, valt de grote aktiviteit op bij gezelligheids- en sportorganisaties. Beide hebben een belangrijke funktie als ontmoetingsplaats voor oude en nieuwe bewoners.

De afdeling van de Bond van Plattelandsvrouwen draagt daartoe bij door nieuw ingekomenen bij gebleken belangstelling voor te dragen als bestuurslid.

De Plattelandsvrouwen organiseren voor de leden fietstochten, ekskursies en kursussen.

Hetzelfde is het geval bij de sportorganisaties. Bij de sportvereniging is nagenoeg ieder gezin in Gasteren op direkte wijze

- als aktieve sportbeoefenaar - of op indirekte wijze - als donateur, begeleider, leverancier van vervoer - betrokken.

De leden zijn er van doordrongen dat slechts door maximale deelname in het sportgebeuren in het dorp het beoefenen van georganiseerde sport behouden kan blijven.

Door de geringe omvang van het dorp wordt een zekere beperking opgelegd: gymnastiek en korfbal is bereikbaar. Bij een grotere verscheidenheid aan sporten - voor voetbal bestaat wel belangstelling - zouden de aantallen deelnemers zodanig klein worden dat geen enkele tak van sport kansen tot ontplooiing zou krijgen. Toch kan de sportorganisatie ook nu op andere behoeften dan gymnastiek en korfbal inspelen: o.a. door de organisatie van speurtochten en veldlopen. De manifestatie "Sportreal" waarbij de mogelijkheid werd geboden aan rekreatieve sportevenementen deel te nemen werd in Gasteren een groot sukses.

De organisatie van deze dagen berustte bij de sportvereniging, niet bij een speciaal daartoe ingestelde kommissie.

De belangrijke plaats van de sportvereniging in het dorpsleven blijkt uit de deelname van nagenoeg de hele bevolking aan de bouw van de kleedakkommodatie en uit het feit dat personen die verhuisd zijn en buiten Gasteren wonen toch lid blijven van de vereniging.

Problemen ontbreken echter niet. De kosten van de vereniging stijgen voortdurend, terwijl de kontributie betrekkelijk laag moet worden gehouden. Immers de gezinnen in Gasteren moeten het gehele verenigingsleven dragen. Een rol bij de hogere lasten speelt de betere akkommodatie, de afdracht aan de sportbond en de betaalde trainers.

Om toch aan de middelen te komen doet men zoveel mogelijk zelf (eigen bouw kleedruimte), ook trekt men jaarlijks naar Assen om worst in te pakken bij een vleesindustrie. De oud-papierinzameling is voor de sportorganisatie bestemd. Uit de sporttoto worden ook gelden ontvangen.

Een ander probleem ligt bij het geringe aantal reserves. Het kleine inwonertal maakt een beperkt aantal teams mogelijk. Door ziekte of verhindering wordt snel de grens bereikt. Het spelen met onvolledige teams maakt het dan moeilijk om de animo erin te houden.

Het komt voor dat bewoners zich wat hun activiteiten betreft aansluiten bij verenigingen elders. De paardensportvereniging in Loon heeft drie leden uit Gasteren. Enkele voetballers spelen bij clubs in Annen, Zeyen en Loon. Volleybal wordt in Assen beoefend. Bijenhouders zijn bij de bijenhoudersvereniging in Zuidlaren aangesloten.

Kontakten tussen de bewoners worden door twee blaadjes in stand gehouden. De Hengelvereniging geeft het blad "Vispraat" uit. Niet alleen onderwerpen betrekking hebbend op vissen worden aan de orde gesteld, maar ook de organisatie van bijvoorbeeld het zomerfeest. De schoolkrant wordt door het hele dorp verspreid.

Gasteren heeft twee akkommodaties voor sport en gymnastiekbeoefening: een korfbalveld en de grote zaal van het dorpshuis. Het veld voldoet, wat afmetingen betreft, aan de eisen voor de georganiseerde korfbalsport.

De grote dorpshuiszaal voldeed in het midden van de 60-er jaren aan de eisen die door de inspectie van het lager onderwijs aan de gymnastiekbeoefening op een kleine lagere school werden gesteld.

Door de minimum maten kon echter niet worden voldaan aan de wensen voor de oudere jeugd en volwassenen. De hoogte is te laag, de oppervlakte is voor iedere zaalsport te klein, terwijl de nodige toestellen ontbreken. Het gevolg is dat bijvoorbeeld turnen niet goed mogelijk is, ook niet voor jongeren die de eerste beginselen van het keurturnen onder de knie hebben gekregen.

Uitzicht op een betere zaalruimte in het dorp ontbreekt. Voor schoolgymnastiek voldoet de zaal redelijk.

Bovendien wordt in Annen een sporthal gebouwd en in Eext een sportzaal. De bedoeling is om de sporthal in Annen voor zaalsport te gebruiken, wanneer tenminste op redelijke tijden de zaal beschikbaar komt en de kosten aanvaardbaar blijven.

Een aantal verenigingen met dienstverlenend karakter hebben geen afdelingen in Gasteren. Dit betekent niet een geringere hulpverlening dan in andere delen van de gemeente Anloo.

Genoemd kunnen worden:

het Groene Kruis, afdeling Annen. Nagenoeg ieder huishouden is lid, zonder dat er van een nadrukkelijke ledenwerving sprake is. Gezinsverzorging en bejaardenhulp zijn eveneens bovenplaatselijk. Er bestaan geen "drempels" om van deze organisaties gebruik te maken.

Opvallend is de geringe invloed van andere instellingen van "buitenaf". Ondersteunende beroepskrachten vinden nauwelijks emplooi.

Er zijn wel eens prille aanzetten geweest op het terrein van het jeugdwerk, tot een initiatief is het echter niet gekomen. Vijf à zes jaar is getracht tot kadertraining voor jeugdwerk te komen.

In de Commissie Dorpsbelangen is er over gesproken, om deel te nemen in het georganiseerde jeugdwerk. Een probleem is de geringe hoeveelheid vrije tijd voor de kinderen, terwijl ook het vormen van groepen moeilijk te verwerkelijken bleek.

Op het culturele terrein wordt ook weinig een beroep op anderen gedaan.

Het Instituut voor Creatieve Ontwikkeling te Assen, waarin de gemeente Anloo subsidieert telt geen enkele deelnemer uit Gasteren. Veel doet Gasteren zelf - onder elkaar. Wanneer dat niet lukt zoekt men voor een deel vertier elders. De jeugd van middelbare schoolleeftijd gaat met een zekere regelmaat naar een dancing in Rolde. In de jeugdsociëteiten in Eext en Anderen voelen deze jongeren zich niet erg thuis.

Naast de opgesomde organisaties en activiteiten moeten twee instituten worden genoemd met grote invloed in het dorp. Het zijn de Commissie Dorpsbelangen en Combinatie Zanddorpen.

De Kommissie Dorpsbelangen heeft een belangrijke functie vervuld bij de totstandkoming van het dorps huis in Gasteren en na de gereedkoming bij het beheer. De kommissie is een "koepel" van de aanwezige vereniging: ieder bestuur wijst een vertegenwoordiger aan uit haar midden.

Er is thans diskussie gaande om de formele status van de kommissie te veranderen en tot een verbreding te komen. Reeds nu verdeelt de kommissie functies die niet geheel met de formele doelstelling overeenkomen (bijv. het funktioneren als Oranjevereniging). Nieuwe statuten zijn in studie. Overwogen wordt te kiezen uit de volgende functies - danwel ze allemaal te nemen:

- vertegenwoordiging van de plaatselijke bevolking naar buiten toe, bijv. het vervullen van een brugfunctie naar het gemeentebestuur
- het organiseren van dorpsfestiviteiten
- het organiseren van sociaal-kulturele activiteiten.

De eerste twee functies worden nu al door de kommissie vervuld. De Combinatie Zanddorpen is een bovenplaatselijke organisatie van de dorpen Gasteren, Schipborg, Anloo en Anderen. De gemeenschappelijke noemer van de Combinatie is om hun vertegenwoordigers in de gemeenteraad van Anloo gekozen te krijgen. De Combinatie Zanddorpen is derhalve een politieke groepering, waarbij een partijpolitieke kleur of een binding met landelijke politieke partijen ontbreekt. De doelstelling van de groepering is in wezen eenvoudig: het overbrengen van de lokale wensen en verlangens, bij voorkeur door middel van een vertegenwoordiger uit het eigen dorp.

Tot drie vertegenwoordigers heeft de Combinatie het in 1970 en 1974 bij de gemeenteraadsverkiezingen niet gebracht. Wel heeft Gasteren altijd - sedert 1966 - een eigen dorpsgenoot in de raad af kunnen vaardigen. De voorkeur voor de Combinatie Zanddorpen is trouwens in Gasteren groter dan in de andere dorpen.

Verhoudingsgewijs is de aanhang in Anloo het kleinst.

Maandelijks houdt de Combinatie Zanddorpen voor de raadsvergadering een fraktiebijeenkomst.

Voor deze openbare vergadering worden de Commissies Dorpsbelangen uitgenodigd. Langs die weg wordt getracht op de hoogte te blijven met hetgeen onder de bevolking leeft.

Uit de gespreksgroep kwam naar voren dat niet iedereen van de openbare fraktievergaderingen afweet. Ook de procedure van aanwijzing van kandidaten voor de gemeenteraad middels de Commissie Dorpsbelangen is niet bij alle inwoners bekend. Het beleggen van openbare vergaderingen van de Commissie Dorpsbelangen zou op prijs worden gesteld.

De openbare lagere school

De openbare lagere school te Gasteren vervult zoals vele kleine dorpsscholen tenminste drie functies: het is een onderwijsinstituut, een integratiekader waar kinderen en ouders elkaar ontmoeten en een aktiecentrum voor uiteenlopende activiteiten.

Gasteren heeft niet altijd een lagere school gehad. De oudere bewoners gingen vroeger in Anloo op school. De komst van de school is van grote betekenis geweest: de bevolking heeft sterk met het wel en wee meegeleefd, vooral in tijden dat het leerlingenaantal om het minimum draaide en daardoor het voortbestaan in gevaar kwam. Zo'n kritiek moment speelde o.a. in 1938. Behoud van de school was slechts mogelijk door een injectie van leerlingen door het reeds vermelde initiatief van de boermarke tot bouw van twee woningen en het aantrekken van twee kinderrijke gezinnen. Op dit ogenblik is het voortbestaan van de school - tenminste als het landelijk onderwijsbeleid in grote lijnen blijft zoals het nu is - nagenoeg verzekerd. Op grond van een teruggang in het leerlingenaantal heeft de school echter een leerkracht moeten afstoten en zal zij nu tijdelijk een eenmansschool zijn. Het leerlingenaantal is de eerste jaren stabiel en zal na verloop van enkele jaren stijgen. De vooruitzichten zijn als volgt:

	16-10-1976	: 21 leerlingen
prognose:	16-10-1977	: 18 "
	16-10-1978	: 20 "
	16-10-1979	: 23 "
	16-10-1980	: 25 "
	16-10-1981	: 34 "

In vergelijking met de andere tweemansscholen in de gemeente verkeert Gasteren in een gunstige positie: de scherpe daling die elders wordt verwacht zal niet optreden.

Zoals werd vermeld hecht de bevolking zeer aan het behoud van de school. Omdat de bevolking van Gasteren van oudsher homogeen is, blijft ieder gezin bij de ontwikkeling van de school betrokken. Door de gunstige verhouding leerkrachten/leerlingen kan grote aandacht aan de individuele leerlingen worden gegeven. De voorwaarde voor kwalitatief goed onderwijs is daarmee verzekerd. Er wordt en werd van de school meer verwacht dan het geven van onderwijs alleen. Het hoofd der school vervult een "spilfunctie" in de samenleving, als vraagbaak, organisator en verwijzer.

Onderwijs en vorming voor en na de lagere school

Gasteren is te klein om een eigen kleuterschool te kunnen stichten. Omdat de ouders met kinderen van kleuterleeftijd toch van dit onderwijs gebruik wensen te maken, dient een school elders te worden bezocht. De enige keuze is de kleuterschool te Annen, waar twee kleuterscholen zijn gesticht. Kleuters worden per taxi gehaald en gebracht. Dit blijkt een kostbare zaak voor de ouders. Er wordt danook sterk aangedrongen op een herziening van de bijdragen die ouders moeten geven.

De bouw van de tweede kleuterschool in het hoofddorp heeft kritiek ondervonden vanuit Gasteren. Voorkeur zou zijn uitgegaan naar een betere spreiding van scholen over het gemeentelijke grondgebied. Op grond van wettelijke maatregelen is men daarin niet geslaagd.

Voor de peuters in Gasteren kan evenmin ter plaatse iets worden geboden.

De keuze gaat tussen het brengen naar een peuterspeelzaal in het hoofddorp of de organisatie van een peuterspeelgroep buiten de officiële peuterspeelzalen om.

Bezoek aan voortgezet onderwijs levert geen moeilijkheden.

De afstand tot Assen stelt leerlingen in staat per fiets de verschillende scholen te bezoeken. De busverbinding sluit niet aan op de gespreide openings- en sluitingstijden van de onderwijsinstituten in Assen. Wachttijden van leerlingen zijn dan onoverkomelijk. De indruk bestaat dat kinderen daar terecht komen waar ze volgens hun capaciteiten toe geschikt zijn. Drempels ten aanzien van inrichtingen van voortgezet onderwijs zijn er nauwelijks.

Voorzieningen ten behoeve van het onderwijs

Gasteren is in de gelukkige omstandigheid dat school en dorps-huis met elkaar verbonden zijn. Voor schoolgymnastiek of andere activiteiten behoeven de leerlingen het pand dus niet te verlaten. Aanvankelijk is in het gekombineerde gebouw ook de bibliotheek ondergebracht. Deze heeft voor een belangrijk deel zijn functie verloren door de komst van de bibliobus. Deze bus is een onderdeel van de Provinciale Bibliotheek Centrale in Assen. Eenmaal per week kunnen boeken worden geruild resp. gehaald.

Voor al de leerlingen van de school maken veel gebruik van deze uitleningen, waarbij het vrijetijdslezen op de voorgrond staat (de dokumentatie van de school wordt in eigen beheer gedaan). Ook ouderen kunnen van de bibliobus gebruik maken. In vergelijking met andere dorpen in de gemeente Anloo wordt er minder via de "plattelandsbibliotheek" geleend dan elders. Als oorzaak wordt het werk van uitlening genoemd. Ook wordt erop gewezen dat het vroeger met de eigen bibliotheek gezelliger was.

Leerlingen uit Gasteren maken geen gebruik van de diensten van het Instituut voor Creatieve Ontwikkeling te Assen, noch als school, noch individueel.

In het verleden beschikte men over een zeer muzikaal schoolhoofd, waardoor de behoefte aan een dienstverlening van buiten geringer was omdat hij zelf geïnteresseerde leerlingen bijstond. Vanuit de gemeente wordt de mogelijkheid van het Instituut voor Creatieve Ontwikkeling in Gasteren niet gestimuleerd.

Verhouding tot het gemeentebestuur

Over het algemeen weet de bevolking de weg tot het gemeentehuis goed te vinden, omgekeerd is dat ook het geval: wanneer er lokale kwesties aan de orde zijn komt een lid van het College van Burgemeester en Wethouders naar Gasteren om langs informele weg zich met de aan de orde zijnde zaak op de hoogte te stellen.

In het verleden werd dit kontakt vrijwel altijd gelegd met de sekretaris - volmacht van de boermarke - omdat deze volledig op de hoogte was van grond, pacht en familieverhoudingen.

Door de werkgroepen zou - nu het agrarische karakter van de samenleving kleiner is geworden - een meer formeel kontakt tussen gemeente en dorp op prijs worden gesteld.

Als geschikt orgaan wordt de Kommissie Dorpsbelangen gezien.

Een- of tweemaal per jaar zou een ontmoeting tussen deze Kommissie Dorpsbelangen en het College van Burgemeester en Wethouders kunnen plaatsvinden in het dorps huis, ter bespreking van de punten die de bewoners bezig houden.

De individuele burger in Gasteren is niet altijd geestdriftig over de snelheid waarmee op het gemeentehuis gewerkt wordt.

Een rechtstreeks verwijt wordt daarover niet gemaakt, in het besef dat een kleine gemeente niet bij machte is een groot deskundig apparaat op de been te houden.

De vraag of Gasteren in vergelijking met de andere dorpen wordt achtergesteld wordt ontkennend beantwoord. Over de voorzieningen is men gezien de omvang van het dorp tevreden.

Gehoopt wordt wel dat Gasteren zijn deel zal krijgen zodra er woningwetwoningen te verdelen zijn. De verlangens zijn bescheiden; met vier nieuwe woningen zou voor de eerstkomende jaren kunnen worden volstaan.

Het vergelijkingskader met andere dorpen in de omgeving

Om een beeld te krijgen van de situatie van het dorp wordt bewust en onbewust een vergelijking gemaakt met de toestand vroeger of met een ander dorp in de omgeving.

In de diskussies werden vaak de dorpen Anderen en Eext genoemd.

Het eerste dorp wordt gezien als een samenleving waar de veranderingen in de agrarische sfeer wat langzamer verlopen dan in Gasteren, afstand doen van land en boerderij ligt er moeilijker.

Het eigene van Gasteren zit naar de mening van de werkgroep-leden in de grote eenheid: het samen doen van activiteiten, waarbij ook nieuwe bewoners volop gelegenheid wordt geboden zich aan te sluiten. Jong bloed wordt noodzakelijk geacht voor handhaving van de dorpsgemeenschap.

Algemeen heerst de mening dat zodra het werken met elkaar en voor elkaar zou verdwijnen de band tussen de inwoners verslapt en daardoor de voorzieningen kwetsbaar zouden worden.

IV. De voorwaarden voor leefbaarheid.

Het onderzoek had ten doel na te gaan, in hoeverre de samenleving Gasteren leefbaar was, en welke invloeden die leefbaarheid bedreigden.

De uitingen van de gespreksgroepleden wijzen erop dat ze de woon- en leefomstandigheden zoals die nu zijn aanvaardbaar achten.

Als oorzaken daarvan worden gezien:

- een homogene bevolking: naar welvaart gemeten zijn de verschillen niet erg groot, levensbeschouwelijk zijn er weinig varianten, personen en gezinnen met sterk afwijkende gedragingen ontbreken.
- herkenning van waarden van het eigen dorp: de mogelijkheden wat mogelijk en onmogelijk is in een kleine samenleving worden onderkend, het haalbare wordt in gezamenlijkheid nagestreefd.

- bereidheid tot veranderen: zowel individueel als kollektief. Het is zeker dat veranderingen in Gasteren in de persoonlijke sfeer vaak hard zijn aangekomen: familiebedrijven werden opgeheven, handhaving van resterende bedrijven vergde vaak grote offers.

Deze aspecten van veranderingen zijn slechts terloops ter sprake geweest. De methode van zelfonderzoek leent zich niet tot dieper graven in gezinsverbanden. Een aanpassing is tot stand gekomen, ook in de kollektieve sfeer. Het karakter van de verenigingen veranderde niet zozeer, wel de inhoud van de activiteiten.

- onderkenning van wat de eigen samenleving wel en niet kan: Gasteren heeft geen schimmen nagejaagd wat het voorzieningenpeil betreft, maar steeds getracht door bijstelling de saamhorigheid intern te versterken, ook aanvaarding van voorzieningen elders en gebruikmaking daarvan (beroepsuitoefening, scholing).

- tijdige aanpassing van informele en formele kaders, onder handhaving van het eigen karakter van de samenleving: bijv. van boermarke tot Commissie Dorpsbelangen waarbij een structurering met statuten en reglementen van de Commissie Dorpsbelang pas aan de orde werd gesteld toen de noodzaak duidelijk bleek en de functie duidelijk kon worden omschreven.

- het vertrouwen in eigen kunnen: opvallend in Gasteren is het ontbreken van "deskundigheid". Slechts zeer incidenteel wordt gebruik gemaakt van deskundigheid van buitenaf, en dan voor zeer duidelijke taken: het trainen van een sportvereniging, het geven van instructie aan de vrouwenbond, de raadpleging van een terzake kundige op het terrein van verenigingsstatuten.

- de kleine omvang van de samenleving. In een dorp met hechte samenwerkingsvormen zijn de verbindingen tussen mensen direkt te leggen. Gezinnen zijn snel te mobiliseren als er iets moet gebeuren, activiteiten kunnen snel en doelmatig van de grond komen.

Het bovenstaande is geen pleidooi om zekere groei uit te bannen, beperkte uitbreiding en doorstroming van gezinnen zijn voorwaarde voor instandhouding van het leefklimaat.

Zoals iedere andere samenleving is Gasteren in beweging. Die beweging vindt ook plaats op de bovengenoemde punten. Duidelijk is dat niet alles gekonteerd en beheerst kan worden. Het risico bestaat derhalve van een afname van de positieve aspecten, een vermindering van de leefbaarheid dus.

Het belang van de opsomming - die niet uitputtend is - ligt in de mogelijkheid ermee rekening te houden. Dat geldt voor de samenleving zelve: het reageren en vervullen van nieuwe behoeften, bij een gemeentebestuur in een woningtoewijzingsbeleid en ten aanzien van voorzieningen, of ten aanzien van het provinciaal bestuur.

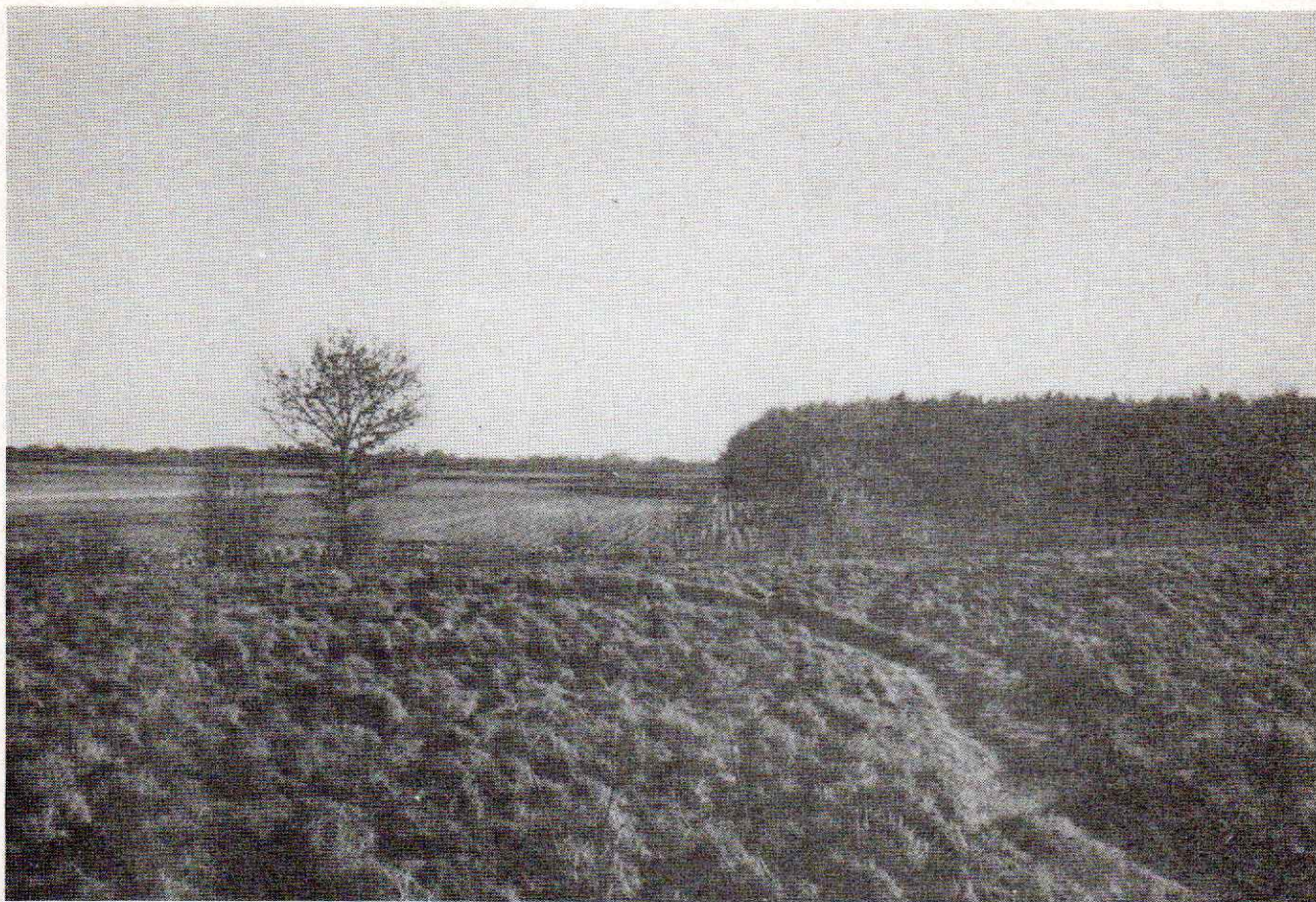
Het beleid van de provinciale overheid richt zich op dorpen in het algemeen, niet op specifieke kleine kernen. Het laatste zal noodzakelijk zijn, om recht te doen aan de instandhouding van leefklimaat dat niet zonder inspanning van velen tot ontwikkeling is gekomen.

Tenslotte

Kleine dorpen - waarvan Gasteren er één is - genieten volop belangstelling. De vraag is daarbij handhaven, en zo ja hoe? Zo neen, wat dan?

Het zo ja, hoe; werd in het bovenstaande in de grondverf gezet. Het zo neen, achteruitgaan, betekent verplaatsing van mensen naar een veelal stedelijke omgeving. Een omgeving waar middelen en mankracht moeten worden ingezet om tot stand te brengen wat Gasteren nu heeft: bescheiden voorzieningen, actieve inwoners en een plezierig leefklimaat.

ASSEN, februari 1977.

HIER RADIOAKTIEF AFVAL? NOOIT!!

Slecht natuurbeheer

"GASTERENSE DUINEN" ... VERWAARLOOSD HEIDEVELD

EEN DICHTEGEGROEID "VOORSTE VEEN"

Konklusies en aanbevelingen van het zelfonderzoek Gasteren.

De navolgende konklusies en aanbevelingen zijn opgesteld door de leden van de twee gespreksgroepen. Ter onderscheiding van het besprokene in de gespreksgroepen wordt gekleurd papier gebruikt.

- A. Overwegend dat de betekenis van de boermarke vermindert, de Commissie Dorpsbelangen meer zou kunnen betekenen, het werk van de Combinatie Zanddorpen niet bij iedereen voldoende bekend is, dat voorts het aantal overlegsituaties toeneemt (veranderingen landbouw, uitbouw van recreatie, zaken het milieu betreffende, behandeling van bestemmingsplannen, meer aandacht voor onderwijs en vorming en inspraak bij streekplannen) tekent zich een duidelijke behoefte af om over te gaan tot vorming van een groep mensen die tezamen op kunnen treden als vertegenwoordiging van het dorp Gasteren.

Aanbeveling:

De Commissie Dorpsbelangen zou zich nader moeten bezinnen over haar taak en vorm. Het ligt niet in de bedoeling een vereniging naast de reeds bestaande organisaties te stichten, maar om een groep mensen bijeen te brengen die als gesprekspartner kan optreden als het zaken betreffen die de hele samenleving aangaat. Als taken worden gezien: het stimuleren van activiteiten van verenigingen en personen, het zelf ontplooiën van die activiteiten op sociaal en cultureel terrein, die thans niet op het plaatselijke vlak worden ontwikkeld.

- B. Gezien de bevolkingsopbouw (vergrijzing, bevolkingsgroei pas na 1970) en de daaruit voortvloeiende consequenties (de afbrokkeling van de voorzieningen, het tijdelijk verliezen van een leerkracht op de lagere school en het node kunnen missen van jonge bestuursleden in de verenigingen) dreigt de leefbaarheid in het geding te komen.

Aanbeveling:

Alle mogelijkheden tot woningbouw zullen benut moeten worden, met inachtneming van het behoud van het Drents-dorpse-karakter. Gewaakt zal moeten worden tegen een herhaling van de woningbouw zoals die aan de "Gagels" is gepleegd: te kleine woningen met te weinig uitbreidingsmogelijkheden. Om de voorzieningen als middenstand, onderwijs, verenigingsleven in stand te houden zullen de mogelijkheden die het ontwerp bestemmingsplan toelaat op korte termijn dienen te worden aangegrepen. Het woningbeleid dient in te spelen op de behoeften van de plaatselijke bevolking. Omdat naast koopwoningen in de vrije sektor ook behoefte bestaat aan huurwoningen met betaalbare huren, is het dringend gewenst binnen het bestemmingsplan ruimte te laten voor woningwetwoningen.

- C. Gekonstateerd wordt dat verschillende middenstandsbedrijven verdwenen zijn, en dat de zuigkracht van de grootwinkelbedrijven aanzienlijk is. Het is dan ook de vraag of de bestaande winkelstand zich zal kunnen handhaven.

Aanbeveling:

De inwoners van Gasteren dienen te beseffen, dat het verder verdwijnen van de middenstand een aantasting zal vormen van de leefbaarheid. De aanwezige middenstand zal actief moeten zijn bij de klantenbinding.

- D. Enkele ontwikkelingen tasten rust en ruimte om Gasteren aan. Gewezen kan worden op toename van het dagtoerisme, toenemende vervuiling, door o.a. onvoldoende beheer van natuurterreinen. De behoefte meer toeristen te trekken ontbreekt. Het met hoge snelheid rijden door de dorpskom is voor velen een bron van ergernis. Het ontbreken van mogelijkheden van rekreatief vissen in de directe omgeving wordt als een tekort gevoeld.

Aanbeveling:

Rekreatiemogelijkheden zullen zo goed mogelijk dienen te worden ontwikkeld en het gebruik daarvan zou moeten worden bevorderd.

Een intensievere snelheidscontrole wordt voorgestaan, vooral omdat het preventief kan werken. Maatregelen tegen milieuvervuiling dienen te worden opgesteld en nageleefd. Van een overleg tussen beheerders van het landschap en plaatselijke bewoners worden positieve resultaten verwacht om tot een betere bescherming van de natuur te komen (schonen van heide, plaatsen vuilcontainers).

Voor oudere bewoners zou een visgelegenheid moeten worden gekreëerd waarbij van de wal af gevist zou kunnen worden. Een gemakkelijk bereikbare visvijver zou 's winters tevens geschikt kunnen zijn als ijsbaan.

- E. Voor sociaal-kulturele activiteiten beschikt Gasteren over een dorpshuis. Het gebruik van deze accommodatie zou wellicht kunnen worden uitgebreid, onder meer op het terrein van de creatieve vorming, terwijl ook dienstverlenende instellingen van buiten het dorp zitting zouden kunnen houden in dit gebouw. De lektuurvoorziening geschiedt middels de bibliobus. Het lezersbestand laat te wensen over.

Aanbeveling:

Nader onderzoek is gewenst om na te gaan in hoeverre inwoners van Gasteren meer betrokken kunnen worden bij creatieve vorming en intensiever gebruik kunnen maken van de diensten van de Provinciale Plattelands Bibliotheek Centrale. Vestigen van een boekenkollektie in het Dorpshuis zal naar verwachting niet alleen het lezen bevorderen, maar ook sociale kontakten verder versterken. Het Dorpshuis zou meer als trefpunt van activiteiten en diensten (o.a. Kruiswerk, medische zorg) moeten worden gebruikt.

- F. De lagere school neemt in de samenleving een centrale plaats in. De bewoners is er veel aan gelegen de school te behouden. Voor goed onderwijs is een tweemansschool een minimale vereiste. Per 1 januari 1977 is de school echter eenmansschool geworden. De prognose met betrekking tot het leerlingenaantal is in zoverre gunstig, dat op korte termijn terugkeer tot een tweemansschool mag worden verwacht.

Aanbeveling:

Voor de leefbaarheid van een dorp is een eenmansschool niet aantrekkelijk; vestiging van gezinnen met jonge kinderen wordt erdoor geremd.

Tegen deze achtergrond is het van belang, er bij de bevoegde instanties op aan te dringen de normen soepel te hanteren als het om handhaving van een tweemansschool gaat.

BIJLAGE II

DE SAMENSTELLING VAN DE VERK GROEPEN

Werkgroep "Landbouw, milieu en recreatie".

meij. J. Berkepies
de heer B. Dekker
de heer R. Hollander
de heer J.A. Huizinga
de heer H. Jobing
de heer J. Jongens
de heer A. Koopman
mevr. W.H. van Lynden
de heer J. Pastoor
de heer W. Schutrups
mevr. T. Smit-Christens
de heer R. Stokker
mevr. J.P. Visser-Veenstra

Werkgroep "Sociale verhoudingen".

de heer J. Glas
de heer H. Kamping
mevr. R. Moek-Hoving
mevr. A. van Rein-Meertens
de heer R. van Rein
de heer A.H. Smit
mevr. J. Soetens
mevr. G. Stokker-Bruining
de heer H. Vedder
mevr. A. Vedder-Berkepies
de heer K. Visser
de heer H. Weggemans
mevr. H.F.J. de Veme-Wolters
de heer J. Wilkens

Alle groepsleden zijn afkomstig uit Gasteren.

De samenstelling van de werkgroepen naar leeftijd:

30 jaar en jonger	7
31 - 40 jaar	7
41 - 50 jaar	7
51 - 64 jaar	3
65 jaar en ouder	-
onbekend	3

De samenstelling van de werkgroepen naar beroep:

agrariër	5
dominee	1
employee	4
huisvrouw	8
magazijnmeester	1
middenstander	1
militair sportinstructeur	1
onderwijzer	1
student Pedagogische Akademie	1
technisch ambtenaar	2
timmerman	1
verkoper	1
	27